

De heer drs. K. Douma, voorzitter
Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (NBA)
Antonio Vivaldistraat 2-8
1083 HP AMSTERDAM

Per mail: consultaties@nba.nl

Den Haag: 23 december 2022

Betreft: VEB reactie consultatie NBA-handreiking 1118 *'Het optreden van de externe accountant in de algemene vergadering van aandeelhouders'*

Geachte heer Douma,

De Vereniging van Effectenbezitters ('VEB') heeft met bijzondere belangstelling kennisgenomen van het NBA-consultatiedocument *'Het optreden van de externe accountant in de algemene vergadering van aandeelhouders'* ('de Handreiking'). De VEB maakt graag van de gelegenheid gebruik te reageren op deze Handreiking.

De opbouw van onze reactie is als volgt. De VEB zal allereerst een korte toelichting geven op haar benadering van algemene vergaderingen ('AV'). Ook benadrukken wij in deze introductie de cruciale rol die de controlerend accountant vervult richting het maatschappelijk verkeer. Vervolgens gaan wij in op door de NBA in de Handreiking opgenomen nieuwe elementen van de beoogde communicatie van de externe accountant in de AV. Ook op enkele stellingnames en observaties van de NBA met betrekking tot de verantwoordelijkheden van de controlerend accountant zal de VEB haar perspectief geven. Ten slotte reageren wij op de vier specifieke vragen die de NBA in het kader van de consultatie op haar website heeft gepubliceerd.¹

De VEB en de AV

De VEB hecht grote waarde aan de AV. De traditionele functie van de AV bestaat uit de drieslag discussie, verantwoording en besluitvorming over het gevoerde beleid en het gehouden toezicht. Aan de AV komt krachtens de wet het inlichtingenrecht toe.² Dit betekent dat aandeelhouders alle ruimte behoren te krijgen vragen te stellen aan bestuur, raad van commissarissen (rvc) en de controlerend accountant, en dat die vragen (in beginsel) ook beantwoord moeten worden.

¹ <https://www.nba.nl/wet-en-regelgeving/projecten/consultatie-handreiking-1118-optreden-externe-accountants-algemene-vergadering-aandeelhouders/>

² Art. 2:107 lid 2 BW.

De VEB is traditiegetrouw bij vrijwel alle AV's en een aanzienlijk aantal buitengewone vergaderingen van in Nederland statutair gevestigde en genoteerde beursgenoteerde vennootschappen (fysiek) aanwezig. In het kalenderjaar 2022 betrof het circa honderd vergaderingen. Namens haar achterban en de door haar vertegenwoordigde aandeelhouders streeft de VEB naar een heldere en inhoudelijke dialoog met het bestuur, de rvc en de controlerend accountant. Het zwaartepunt van die dialoog vindt plaats tijdens de jaarlijkse AV's. Daarnaast is ook op andere momenten in het jaar contact met beursvennootschappen, bijvoorbeeld door middel van gesprekken met het bestuur (en/of commissarissen) over specifieke onderwerpen als het bezoldigingsbeleid, de voortgang van de strategie, de kapitaalstructuur of een (voorgenomen) openbaar bod. Engagement vindt ook plaats met accountantsorganisaties.

Onderwerpen die door de VEB tijdens AV's aan de orde worden gesteld hebben - in generieke zin - betrekking op de verdien capaciteit van ondernemingen, het kapitaalallocatiebeleid, de financiële gang van zaken, de duurzaamheidsstrategie, (de uitvoering van) het bezoldigingsbeleid en de wettelijke controle door de externe accountant.

De AV is uniek podium voor controlerend accountant

De controlerend accountant is de hoeder van het maatschappelijk verkeer en daarmee van de AV als orgaan van de vennootschap. Immers, de AV benoemt de externe accountant en kan beschouwd worden als de 'echte' opdrachtgever. Als vanzelfsprekend uitvloeisel van zijn publieke rol is de AV een belangrijk en uniek podium voor de controlerend accountant. In de wet is de deelname van de externe accountant aan de AV reeds verankerd.³ Ook de Nederlandse Corporate Governance Code ('de Code') bepaalt dat hij aanwezig is tijdens de AV en kan worden bevraagd over zijn verklaring omtrent de getrouwheid van de jaarrekening.

De VEB stimuleert controlerend accountants al geruime tijd de AV (beter) te benutten. De AV is bij uitstek het moment waarop de externe accountant naar buiten kan treden over wat hij heeft gezien bij de controlecliënt. Het is bovendien hét enige moment in het jaar dat aandeelhouders van de vennootschap rechtstreeks contact kunnen hebben met de controlerend accountant, kunnen bevragen en desgewenst kritisch aan de tand kunnen voelen. De VEB is overtuigd dat controlerend accountants dat moment te baat moeten nemen teneinde aandeelhouders proactief te informeren over hun controlewerkzaamheden en - vooral - hun specifieke bevindingen. Ook moeten vragen van aandeelhouders ruimhartig en adequaat worden beantwoord.

Na een aarzelende start zijn externe accountants inmiddels bij AV's fysiek aanwezig. Zij houden meestal een korte presentatie waarin enkele aspecten van de controle worden belicht. De rol die de accountant in de AV op zich neemt, verschilt (sterk), zowel naar accountantsorganisatie als naar controlerend partner. Het valt de VEB bovendien op dat nog te veel sprake is van een duidelijk gescript verhaal met beperkte diepgang waarin nauwelijks ruimte is voor aanvullende informatie (anders dan al in de controleverklaring is opgenomen) en improvisatie. Als reactie op vragen van aandeelhouders valt de externe accountant onmiddellijk terug op bijvoorbeeld de gebruikte algemene bewoordingen in de fraudeparagraaf van de controleverklaring of op de schriftelijke toelichting bij een kernpunt van de controle (*key audit matter*, KAM). Er is zelden sprake van aanvullende informatieverschaffing of enige improvisatie. Dat komt een effectieve dialoog allerminst ten goede.

³ Art. 2:117 lid 5 BW.

Voor de VEB is het uitgangspunt dat de controlerend accountant tijdens de AV bereid is tot een toelichting over diverse facetten van diens wettelijke controle. Daaronder vallen in ieder geval de verrichte controlewerkzaamheden, de geïdentificeerde kernpunten van de controle, de bedrijfsspecifieke waarnemingen ten aanzien van frauderisico's en indicaties en vermoedens en/of aanwijzingen van fraude. Ook bevindingen en observaties ten aanzien van de interne beheersing voortvloeiend uit de wettelijke controle zijn voor aandeelhouders relevante informatie die hen helpt bij het maken van een betere risico-inschatting.

In de communicatie richting gebruikers van de jaarrekening zijn de afgelopen jaren enkele stappen ten goede gezet. Dat proces ging evenwel traag en verbeteringen kwamen vooral tot stand door externe druk en hulp, deels van buiten de sector. De VEB wijst in dit kader bijvoorbeeld op de onderzoeken van toezichthouder Autoriteit Financiële Markten (AFM) naar de kwaliteit van wettelijke controles door de Big Four accountantsorganisaties. Ook hebben initiatieven als de Monitoring Commissie Accountancy (MCA) en de Commissie toekomst accountancy (Cta) bijgedragen aan het versterken van de accountancysector en het verstevigen van het maatschappelijk vertrouwen in de accountant. Uit de opeenvolgende voortgangsrapportages van de Kwartiermakers Toekomst Accountancysector blijkt bovendien onomwonden dat er voor de sector nog veel werk aan de winkel is verbetermaatregelen te implementeren. Ten slotte onderstrepen diverse spraakmakende nationale en internationale incidenten (Imtech, Wirecard, Steinhoff, Carillion) de aanhoudende noodzaak en urgentie van verbeteringen in wettelijke controles en de transparantie richting gebruikers.

Volgens de VEB is er nog aanzienlijke ruimte voor een betere invulling van de verantwoordelijkheid van de controlerend accountant richting gebruikers van de jaarrekening, en aandeelhouders in het bijzonder. De VEB hoopt dat de Handreiking een bijdrage gaat leveren aan meer openheid en accountants de handschoen overtuigend zullen oppakken.

Maatschappelijke toegevoegde waarde

De controlerend accountant oefent een belangrijke poortwachtersfunctie uit voor de maatschappij. Hij levert onmiskenbaar een cruciale bijdrage en dient het publieke belang door zekerheid te verschaffen over de getrouwheid van verslaggeving. De controlerend accountant moet op het niveau van de individuele controlecliënt richting gebruikers van de jaarrekening wel meer dan ooit zijn gezag en maatschappelijke toegevoegde waarde aantonen.

De VEB maakt zich al lange tijd zorgen over de kwaliteit van de accountantscontrole. Het is essentieel dat hoge, duurzame en consistente kwaliteit van controle gegarandeerd kan worden. Niettemin is gebleken dat de sector de noodzakelijke cultuur- en structuurveranderingen niet voortvarend genoeg doorvoert. Uit het meest recente AFM onderzoek naar de kwaliteit van wettelijke controles kwam naar voren dat één op de drie controles niet aan de eisen voldeed. De ontegenzeggelijke verbeteringen in de sector ten spijt moeten wij constateren dat het vertrouwen van beleggers in de kwaliteit van het oordeel van controlerende accountants nog onvoldoende is.

De beoogde cruciale onafhankelijke rol van de accountant voor het functioneren van de financiële markten wordt in de praktijk bovendien nog onvoldoende ingevuld. Ook als het gaat om de communicatie

van de accountant richting de eindgebruiker is vereist dat een verdiepingsslag wordt gemaakt. Dit geldt zowel ten aanzien van de informatiewaarde van de uitgebreide controleverklaring als voor wat betreft de presentatie en communicatie van de controlerend accountant in AV's. In het vervolg van deze reactie staat dat laatste aspect centraal.

Algemeen VEB commentaar Handreiking

De VEB steunt de oproep van de NBA tot een actievere houding van externe accountants tijdens AV's. De NBA constateert terecht dat de accountant 'letterlijk een stem heeft'. Toch geeft hij in de praktijk aan zijn spreekrecht nog onvoldoende invulling. De VEB onderschrijft dan ook de observatie van de NBA dat aanvullende stappen mogelijk - en zelfs vereist - zijn teneinde de communicatie tussen aandeelhouders en accountant enerzijds en tussen onderneming en aandeelhouders anderzijds verder te verbeteren.

Een belangrijke aanscherping in de Handreiking is dat de NBA accountants vraagt meer transparantie te betrachten over de door hen uitgevoerde controle en de daaruit volgende bevindingen en observaties. Die aansporing ziet op elementaire thema's als de kwaliteit van de interne beheersing en administratieve organisatie en het openbaren van de belangrijkste gerapporteerde bevindingen daaromtrent in de management letter. De NBA noemt ook een toelichting op informatiebeveiliging en cyberrisico's, indruk van de cultuur van de gecontroleerde entiteit en de visie van de accountant ten aanzien van schattingselementen in de jaarrekening als onderwerpen waarover de accountant meer kan communiceren in AV's.

De VEB is groot voorstander van een betekenisvolle toelichting door de externe accountant op genoemde onderdelen.⁴ Het bespreekbaar maken van deze thema's draagt bij aan een verrijking van het inhoudelijke debat tussen aandeelhouders en controlerend accountant. Zowel qua toon als inhoud kan dat volgens de VEB een wezenlijke stap voorwaarts betekenen ten opzichte van de huidige praktijk en de bestaande handreiking.⁵

De externe accountant heeft een unieke positie. Hij moet in onze ogen bij uitstek in staat worden geacht tot meer inhoudelijke bespiegelingen op zijn werkzaamheden en bevindingen. Aan de basis daarvan ligt een professioneel-kritische, onafhankelijke en assertievere opstelling zodat de externe accountant de inhoud van de wettelijke controle daadwerkelijk een gezicht en duidelijke stem geeft. Dat komt tegemoet aan de groeiende informatiebehoefte van het maatschappelijk verkeer.

Wij beschouwen de voorgestelde aanscherpingen als een belangrijk ingrediënt van een breder palet aan hervormingen voor de sector dat in gang is gezet. Het overkoepelend doel blijft het verbeteren van wettelijke controles en het vergroten van het vertrouwen van het maatschappelijk verkeer in het functioneren van accountants. De cijfers moeten een getrouw beeld geven van de werkelijkheid, accountants moeten een scherpe blik voor mogelijke fraude hebben en (financiële) kwesties die de continuïteit van de onderneming kunnen raken vroegtijdig signaleren.

⁴ De VEB gaat daar in de volgende sectie (*Specifiek VEB commentaar op nieuwe elementen van communicatie door de externe accountant*) nader op in.

⁵ NBA-handreiking 1118, *Het optreden van de externe accountant in de algemene vergadering bij beursgenoteerde vennootschappen*, februari 2018.

Specifiek VEB commentaar op nieuwe elementen van communicatie door de externe accountant

In de Handreiking moedigt de NBA accountants aan (“zet zich zoveel mogelijk in”) specifieke onderwerpen in de AV te presenteren of toe te lichten.⁶

De management letter

Een aantal nieuw opgenomen elementen betreffen aangelegenheden die externe accountants doorgaans adresseren in de management letter. Het gaat dan om de volgende thema’s:

- kwaliteit van de interne beheersing en administratieve organisatie;
- de (belangrijkste) gerapporteerde bevindingen daaromtrent in de management letter;
- informatiebeveiliging en cyberrisico’s;
- indruk van de cultuur van de gecontroleerde entiteit;
- visie van de accountant ten aanzien van schattingselementen in de jaarrekening (*‘graduated findings’*, zijn schattingen behoudend, neutraal of agressief).

De VEB ondersteunt het belang van openheid door de externe accountant op deze onderwerpen ten volle. Aandeelhouders dringen al vele jaren bij accountants en beursvennootschappen aan de hoofdpunten van de jaarlijkse management letter te delen met aandeelhouders.⁷ De in die rapportage door de externe accountant beschreven bevindingen, leemten, aanbevelingen en mate van opvolging door de gecontroleerde entiteit betreft uiterst relevante informatie voor aandeelhouders. Immers, een voorname doelstelling van het interne risicobeheersings- en controleraamwerk is het waarborgen dat de financiële verslaglegging, die aan de basis staat van de financiële verslaggeving, voldoende betrouwbaar en up-to-date is voor het nemen van gefundeerde beslissingen. Gegeven deze relevantie past het niet langer dat de externe accountant zwijgt over zijn waarnemingen ten aanzien van het risico-, compliance- en beheersingsraamwerk.

De oproep van de NBA tot een ruimhartigere informatiedeling en betere dialoog kan de impasse die in de praktijk al jaren pregnant aan de orde is bovendien helpen doorbreken. Tot op heden wordt over de inhoud van de management letter slechts zeer beperkte openheid verschaft. De gangbare reflex is dat externe accountants zich onmiddellijk achter hun geheimhoudingsplicht verschuilen. Tegelijkertijd stellen zij - ten onrechte - geen nieuwe informatie te mogen delen met gebruikers. Accountants verwijzen vragen van aandeelhouders over de management letter steevast door naar het bestuur en rvc. Maar ook deze actoren blijken nauwelijks bereid daarover publieke uitlatingen te doen. In plaats daarvan wijzen zij doorgaans op de risicoparagraaf in het bestuursverslag waarin opmerkingen uit de management letter zouden zijn verwerkt. Het valt echter op dat de daarin opgenomen passages in het algemeen dermate generiek en procesmatig zijn opgesteld dat bedrijfsspecifieke informatie over het risicomangement, controlesystemen en observaties van de externe accountant daaruit niet eenduidig zijn te distilleren. De VEB hoopt derhalve dat de Handreiking een bijdrage levert aan het beëindigen van deze rituele dans. Die

⁶ Zie de paragrafen 5.1 (*De controle van het afgelopen jaar*), 5.2 (*De verklaring bij de jaarrekening*) en 5.3 (*De andere informatie in het jaarverslag, waaronder het bestuursverslag en het verslag van de raad van commissarissen*) en 5.4 (*De opdracht voor de accountant voor het komend jaar*) van de Handreiking.

⁷ Zie bijvoorbeeld de VEB Accountantsbrief 2014 (d.d. 20 januari 2014) en de VEB Accountantsbrief 2022 (d.d. 11 januari 2022).

heeft inmiddels lang genoeg geduurd en een positief effect op de informatieverstopping aan het maatschappelijk verkeer in de weg gestaan.

De VEB is het ook eens met de NBA dat de externe accountant de gebruiker van de jaarrekening moet informeren over zijn visie op de door het bestuur gehanteerde schattingen en aannames in de jaarrekening. Gehanteerde schattingen door het management hebben grote invloed op de gepresenteerde cijfers. Zij zijn een indicatie van de *'tone at the top'* (cultuur) en kunnen leiden tot sturing van resultaten (verantwoordingsfraude). Het bestuur past voor het opstellen van de jaarrekening grondslagen en regels toe. De door het bestuur toegepaste oordelen en schattingen - denk aan jaarrekeningposten als goodwillwaardering, onderhanden werk posities, latente belastingvorderingen, voorzieningen of verwachte kredietverliezen - zijn essentieel voor de in de jaarrekening verantwoorde financiële bedragen.

De externe accountant zal zich een oordeel moeten vormen over de mate van prudentie die het bestuur bij het opstellen van de jaarrekening heeft betracht.⁸ Hij kan daarvoor bijvoorbeeld kwalificaties gebruiken gebaseerd op een interval variërend van 'zeer voorzichtig' tot 'overmatig optimistisch'. Indien de externe accountant afwijkingen constateert ten opzichte van de schattingen van het management zou hij daarover in ieder geval een toelichting moeten geven. Het communiceren van deze informatie is een potentieel krachtig instrument om het belegend publiek en andere stakeholders te attenderen op bepaalde risico's in de jaarrekening.

Een toelichting op de frauderisicofactoren⁹, de wijze waarop de accountant deze heeft geadresseerd in de controle en of er sprake is geweest van aanvullende werkzaamheden (mede als gevolg van fraude) en/of gedane meldingen aan toezichthoudende instanties

Fraude is een breed maatschappelijk probleem. Het raakt niet alleen het bedrijf in kwestie, betrokken werknemers en beleggers, maar zorgt voor een nog ingrijpender effect. Fraudes leiden tot wantrouwen in het hele systeem. In bestuurders, in accountants, in bankiers, aandelenanalisten en toezichthouders.

De detectie en het opvolgen van frauderisico's in de wettelijke controle is een elementaire verantwoordelijkheid van de externe accountant. Om het functioneren van accountants verder in lijn te brengen met de eisen en verwachtingen van het maatschappelijk verkeer is cruciaal dat in de controleverklaring een volwaardige fraudeparagraaf is opgenomen.

De VEB heeft accountantsorganisaties al meermaals gewezen op de urgentie inhoudelijk te rapporteren over de concrete uitkomsten van hun controlewerkzaamheden rond frauderisico's. De toegevoegde

⁸ Dit geldt in ieder geval, maar niet uitsluitend, voor de kernpunten van de controle. Dit zijn de door de controlerend accountant geïdentificeerde aangelegenheden die in zijn professionele oordeelsvorming het meest significant waren in de controle van de financiële overzichten van de controleperiode.

⁹ De VEB vermoedt overigens dat de NBA hier heeft bedoeld 'frauderisico's' in plaats van 'frauderisicofactoren'. De Standaarden (NV COS 240) bepalen dat de accountant aan de hand van de fraudedriehoek (druk, rationalisatie en mogelijkheid) frauderisicofactoren identificeert. Vervolgens dienen die te worden vertaald naar concrete frauderisico's. Daarna wordt een frauderisico-inschatting gemaakt en op basis van deze risico-inschatting wordt het controleplan opgesteld.

waarde van een fraudeparagraaf zit juist in een bedrijfsspecifieke en unieke toelichting van de bevindingen en observaties van de externe accountant. Die uiteenzetting moet dus zijn toegespitst op de specifieke omstandigheden van de gecontroleerde onderneming. Tot op heden ontbreken dergelijke aspecten in controleverklaringen. Externe accountants houden zich (in hun controleverklaring) over dit wezenlijke onderdeel van hun werk te veel op de vlakke. Veel meer dan enkele standaardzinnen - boilerplate teksten - waarin passages uit de Standaarden worden herhaald, krijgen gebruikers niet te horen. Zo kan het dat de tekst over frauderisico's in de controleverklaring bij Philips nagenoeg identiek is als die bij KPN. Dat moet dringend veranderen. De VEB meent dat een inhaalslag onvermijdelijk is teneinde de rapportering op het vereiste niveau te krijgen. Alleen als de externe accountant concrete bevindingen rapporteert heeft dat voor gebruikers toegevoegde waarde. Dat betekent maatwerk, in plaats van inwisselbare en generieke passages.

In het verlengde hiervan wijst de VEB er nog op dat het onderwerp frauderisico's in het bijzonder relevant wordt bij signalen, indicaties, vermoedens en/of aanwijzingen van fraude. Juist in deze gevallen wil de gebruiker weten wat er speelt en dus wat de bevindingen van de externe accountant zijn.

De VEB vindt de Handreiking op het thema frauderisico's teleurstellend. Deze is op dit punt niet vooruitstrevend en duidelijk voor verbetering vatbaar. In de Handreiking ontbreekt de ondubbelzinnige aansporing te rapporteren over de bevindingen van de externe accountant over frauderisico's. De VEB begrijpt die keuze niet. Die staat in schril contrast tot de publieke discussie die al langer gaande is rond dit onderwerp en welke inmiddels aanzienlijk verder gevorderd is dan de Handreiking suggereert. Zo gaat de AFM de komende jaren het fraudevraagstuk een belangrijk thema maken in het toezicht op accountantsorganisaties.¹⁰ Ook de Kwartiermakers Toekomst Accountancysector zijn in hun opeenvolgende voortgangsrapportages glashelder over de rol en verantwoordelijkheid van accountants rond fraude. De VEB wijst eveneens op de recent gepubliceerde NBA-analyse ten aanzien van het rapporteren over fraude in de controleverklaringen 2021. In die verkenning zijn tevens reacties van gebruikers opgenomen, waaronder de VEB.¹¹ Daaruit blijkt dat gebruikers transparante en bedrijfsspecifieke rapportage van accountants over de voornaamste frauderisico's verlangen. Ten slotte verzoekt de VEB accountantsorganisaties ook al geruime tijd inhoudelijker en concreter te rapporteren over bevindingen en waarnemingen ten aanzien van frauderisico's. Dat doen wij zowel in periodieke engagementgesprekken met de kantoren, tijdens AV's als in haar jaarlijkse accountantsbrief aan de zes OOB-organisaties.¹² De Handreiking sluit derhalve niet aan op ontwikkelingen 'in het veld'.

Controleverschillen

De NBA vraagt in de Handreiking bovendien van accountants een toelichting te geven op de gecorrigeerde en ongecorrigeerde controleverschillen. De VEB ondersteunt deze oproep. Een overzicht van de geconstateerde controleverschillen is doorgaans opgenomen in het controlerapport (*auditor's report*). Controleverschillen door fouten of fraude kunnen een indicatie zijn van de kwaliteit van de interne

¹⁰ <https://www.afm.nl/nl-nl/nieuws/2022/mei/accountants-frauderisicos>

¹¹ <https://www.nba.nl/nieuws-en-agenda/nieuwsarchief/2022/december/rapportering-over-fraude-in-controleverklaringen-2021-bij-oobs/>

¹² Zie bijvoorbeeld de VEB Accountantsbrief 2022 via www.veb.net/media/7377/20220117-ei-veb-accountantsbrief-2022.pdf

beheersingsomgeving (mensen, systemen en processen) van de onderneming. Voor gebruikers van de jaarrekening is daarom van eminent belang kennis te kunnen nemen van de aard en omvang van de (on)gecorrigeerde controleverschillen. Dit geldt evenzeer voor de impact die dit al dan niet heeft gehad op de jaarrekening en de motivering geconstateerde verschillen al dan niet aan te passen in de jaarrekening.

Het beeld van de accountant over gepresenteerde ESG-informatie (en specifiek klimaatrisico's) en of deze informatie onderdeel is geweest van de werkzaamheden van de accountant

Beursgenoteerde ondernemingen in Nederland hebben een naam hoog te houden op het gebied van innovatie. Daarom moedigt de VEB ondernemingen aan een voortrekkersrol in energietransitie en verduurzaming te nemen. Dit zorgt voor een steviger fundament qua marktpositie en toekomstige verdien capaciteit, van de onderneming en van de Nederlandse economie als geheel. De VEB heeft al nadrukkelijk aandacht gevraagd voor de concrete vertaling van de bij die overgang betrokken strategische, beleidsmatige en operationele doelen naar getrouwe informatie in de jaarrekening.¹³

De externe accountant heeft een belangrijke rol rondom duurzaamheidsinformatie en -verslaggeving. Het beoordelen van klimaatrisico's moet een vaste plaats innemen in de jaarrekeningcontrole. De andere kant van de medaille is dat in de uitgebreide controleverklaring niet alleen informatie moet zijn opgenomen over de wijze waarop de externe accountant deze risico's in zijn controle heeft betrokken, maar ook wat zijn observaties waren ten aanzien van de impact van klimaatverandering en de energietransitie op de jaarrekening. De VEB verwacht overigens dat klimaatrisico's steeds vaker een kernpunt van de controle zullen zijn. In die gevallen zal de externe accountant over (de mitigatie van) klimaatrisico's en klimaatadaptatie door de gecontroleerde entiteit in ieder geval nauwgezet moeten communiceren.

Enkele kanttekeningen bij de Handreiking

De VEB heeft nog een aantal kanttekeningen bij enkele stellingnames en observaties uit de Handreiking. Die zullen wij hieronder adresseren.

Onvoldoende benadrukken onafhankelijke positie externe accountant

De VEB merkt allereerst op dat de Handreiking onvoldoende het belang van een herkenbare en onafhankelijke positie van de externe accountant ten opzichte van bestuur en rvc benadrukt. De NBA geeft bijvoorbeeld op diverse plaatsen in de Handreiking aan dat de externe accountant expliciete toestemming moet hebben van bestuur en rvc alvorens hij specifieke bevindingen naar aanleiding van zijn wettelijke controle kan mededelen richting gebruikers. De Handreiking legitimeert daardoor nog te veel een ondergeschikte rol en een te behoudende opstelling van de externe accountant.

De VEB onderschrijft het belang van zorgvuldig overleg tussen de externe accountant en het bestuur en de rvc (dan wel auditcommissie) ter voorbereiding op de AV. Dat zou een betekenisvolle toelichting door zowel bestuur en rvc enerzijds, als de externe accountant anderzijds in de AV ten goede moeten komen. Het overleg mag er evenwel niet toe leiden dat de wensen en eisen van het bestuur en de rvc

¹³ Zie de VEB Speerpuntenbrief 2023 via <https://www.veb.net/media/617773/veb-speerpuntenbrief-2023-nl.pdf>

doorslaggevend zijn voor de mededelingen die de externe accountant tijdens de AV wel en niet doet. De externe accountant mag zich niet laten muilkorven.

Een vereiste expliciete toestemming van de entiteit¹⁴ doet afbreuk aan de onafhankelijkheid van de externe accountant. De VEB bestrijdt dan ook het standpunt van de NBA dat wanneer bestuur en rvc de accountant geen toestemming geven bevindingen te delen “de accountant dit dan niet doet”.¹⁵ Een berusting van de externe accountant in het oordeel van bestuur en/of rvc gaat voorbij aan zijn eigen verantwoordelijkheid. Immers, de externe accountant kan diens rol van vertrouwensman van het maatschappelijk verkeer dan onmogelijk waarmaken. Indien de entiteit geen goedkeuring zou geven aan de externe accountant de naar zijn mening relevante mededelingen aan de AV te doen, dan zou dat volgens de VEB overigens de alarmbellen moeten doen rinkelen. Dat zou voor de externe accountant onmiddellijk aanleiding moeten zijn de wettelijke controleopdracht te beëindigen.

Onvoldoende benadrukken proactief optreden controlerend accountant

In het verlengde van het hiervoor aangehaalde aspect van onafhankelijkheid vraagt de VEB aandacht voor een proactieve en assertieve opstelling van de externe accountant. Dat vraagt de publiek-maatschappelijke functie nadrukkelijk van hem. De Handreiking reflecteert die wens van het maatschappelijk verkeer onvoldoende.

De Kwartiermakers Toekomst Accountancysector concludeerden reeds dat de externe accountant naar buiten moet kunnen treden over wat deze gezien heeft bij de controlecliënt.¹⁶ De VEB onderschrijft dat ten volle. Daarbij past dat hijzelf de regie neemt en zich niet laat leiden door wat het bestuur, rvc of auditcommissie vindt. Hij moet te allen tijde zijn stempel kunnen drukken op de onderwerpen die naar zijn overtuiging met gebruikers moeten (kunnen) worden gedeeld. Wederom verwijzend naar de Kwartiermakers Toekomst Accountancysector: “de accountant is in de unieke en bevoorrechte positie dat hij of zij onafhankelijk achter de schermen kan kijken. Schermen die voor de rest van de maatschappij doorgaans gesloten blijven. Het is dan ook de taak van de accountant om, naast de onderneming, de maatschappij voldoende te informeren over wat alleen hij of zij heeft kunnen zien.”¹⁷

Ten slotte nog een opmerking over de bewegingsruimte van de externe accountant. De vaak gedebiteerde stelling dat hij niet meer zouden mogen opschrijven of mondeling kunnen toelichten dan het bestuur of de rvc heeft gedaan, is volgens de VEB onjuist. Die stellingname is een miskenning van de eigen verantwoordelijkheid én manoeuvreerruimte die de externe accountant wel degelijk heeft.

Misbruik beroep op geheimhoudingsplicht

De VEB constateert in de praktijk dat accountants zich veelvuldig beroepen op - beter: verschuilen achter - hun geheimhoudingsplicht als hen gevraagd wordt naar hun handelen. Naar onze overtuiging wordt die

¹⁴ In de Handreiking hanteert de NBA overigens afwisselend de aanduidingen ‘voorzitter van de AV’, ‘voorzitter’, ‘voorzitter van de RvC’ en ‘entiteit’.

¹⁵ Zie Handreiking, p. 6.

¹⁶ Kwartiermakers Toekomst Accountancysector, Derde voortgangsrapportage, 29 december 2021.

¹⁷ Kwartiermakers Toekomst Accountancysector, Derde voortgangsrapportage, 29 december 2021.

geheimhoudingsplicht misbruikt. Dat staat een effectieve dialoog met gebruikers over de werkzaamheden en bevindingen van de externe accountant in de weg.

De mogelijkheid tot ontheffing volgt bijvoorbeeld uit de VGBA artikel 16 sub d. Dat artikel bepaalt immers dat de verplichting tot geheimhouding van toepassing is behoudens voor zover de accountant *“van de organisatie waarvoor hij een professionele dienst uitvoert of heeft geleverd, in het kader van een specifiek doel schriftelijke toestemming tot het verstrekken van de gegevens of inlichtingen heeft verkregen en dit doel wordt vastgelegd”*. De accountant dient daarbij ingevolge artikel 17 sub a VGBA te betrekken *“de belangen van betrokken partijen en derden, waaronder het algemeen belang”*.

Het daadwerkelijk verkrijgen van de gevraagde ontheffing is daarmee bepaald niet illusoir. De conclusie moet derhalve zijn dat externe accountants niet belemmerd worden te vertellen wat zij hebben waargenomen. Voorwaarde is wel dat de externe accountant zich proactief opstelt en zich hard maakt voor het verkrijgen van een ruime ontheffing van de geheimhoudingsplicht.

Volgens de VEB had de Handreiking met zoveel woorden moeten verduidelijken dat de externe accountant bij het beantwoorden van vragen van de AV niet aan zijn geheimhoudingsplicht is gehouden. Wat nu in Handreiking is opgenomen, geeft nog geen duidelijkheid over precies het punt waar de schoen wringt. Namelijk: is de accountant gebonden aan zijn geheimhoudingsplicht bij zijn optreden in de AV zoals bedoeld in art 2:117 BW? De Handreiking laat door haar uitgesponnen karakter twijfel toe. De formulering had derhalve aanmerkelijk scherper gemoeten.

Beantwoording consultatievragen (gepubliceerd op de NBA-website)

Ten slotte zal de VEB hieronder reageren op de vier specifieke vragen die de NBA in het kader van de consultatie op haar website heeft gepubliceerd. De antwoorden zijn ontleend aan wat wij hiervoor reeds aan de orde hebben gesteld.

1. **Verwacht u dat de aanpak in de handreiking zal leiden tot meer transparantie naar de aandeelhouders?**

Een onlosmakelijk onderdeel van de publieke taak en verantwoordelijkheid van accountants is dat zij actief de dialoog zoeken met gebruikers over de door hen uitgevoerde controle en de daaruit volgende bevindingen en observaties.

De VEB leest in de Handreiking belangrijke nieuwe elementen waarover van de externe accountant een inhoudelijke toelichting mag worden verlangd. Die aanscherpingen komen tegemoet aan de wens van het maatschappelijk verkeer. In het voorgaande deel van onze reactie hebben wij dat uitgebreid toegelicht. Zo is de oproep tot het delen van de hoofdpunten van de jaarlijkse management letter met gebruikers een belangrijke stap voorwaarts. De in die rapportage door de externe accountant beschreven bevindingen, leemten, aanbevelingen en mate van opvolging door de gecontroleerde entiteit betreft voor gebruikers uiterst relevante informatie.

Daartegenover staat dat de VEB de Handreiking op het thema frauderisico's teleurstellend vindt. Deze is op dit punt niet vooruitstrevend en duidelijk voor verbetering vatbaar. In de Handreiking ontbreekt de ondubbelzinnige aansporing tot een rapportage over de bevindingen van de externe accountant over frauderisico's. De VEB begrijpt die keuze niet. Die staat in schril contrast tot de publieke discussie die rond dit onderwerp al langer gaande is en welke inmiddels aanzienlijk verder gevorderd is dan de Handreiking suggereert.

Een voorwaarde voor meer transparantie naar de aandeelhouders is dat zowel gecontroleerde entiteiten als de externe accountants de Handreiking ter harte nemen en zich maximaal inspannen te voldoen aan de letter en geest van de Handreiking. De VEB geeft de NBA in overweging tijdens de komende cyclus van jaarvergaderingen te monitoren in hoeverre externe accountants invulling geven aan een ruimhartigere communicatie in controleverklaringen en tijdens AV's.

In dit kader is de status van een NBA-handreiking voor de VEB een aandachtspunt. Een handreiking heeft naar zijn aard geen afdwingbare status. De Standaarden hebben dat wel. Naleving is derhalve geen verplichting en dat kan nadelige gevolgen hebben voor een voortvarende aanpak in de praktijk. Mede vanwege dat inherente mindere gezag was een scherpere stellingname over de onafhankelijke positie en eigen verantwoordelijkheid van de externe accountant volgens de VEB opportuun, ook daar waar het een mogelijk beroep op de geheimhoudingsplicht betreft.

2. Sluit de handreiking voldoende aan bij de verantwoordelijkheden van bestuur / raad van commissarissen, accountants en aandeelhouders?

Nee. De VEB meent dat de Handreiking onvoldoende het belang van een herkenbare en onafhankelijke positie van de externe accountant ten opzichte van bestuur en rvc benadrukt.

De NBA geeft bijvoorbeeld op diverse plaatsen in de Handreiking aan dat de externe accountant expliciete toestemming moet hebben van bestuur en rvc alvorens hij specifieke bevindingen naar aanleiding van zijn wettelijke controle kan mededelen richting gebruikers. De Handreiking legitimeert daardoor nog te veel een ondergeschikte rol en een te behoudende opstelling van de externe accountant. Een vereiste expliciete toestemming van de entiteit doet afbreuk aan de onafhankelijkheid van de externe accountant. De VEB bestrijdt dan ook het standpunt van de NBA dat wanneer bestuur en rvc de accountant geen toestemming geven bevindingen te delen “de accountant dit dan niet doet”.¹⁸ Een berusting van de externe accountant in het oordeel van bestuur en/of rvc gaat voorbij aan zijn eigen verantwoordelijkheid. Immers, de externe accountant kan diens rol van vertrouwensman van het maatschappelijk verkeer dan onmogelijk waarmaken. Indien de entiteit geen goedkeuring zou geven aan de externe accountant de naar zijn mening relevante mededelingen aan de AV te doen, dan zou dat volgens de VEB overigens de alarmbellen moeten doen rinkelen. Dat zou voor de externe accountant onmiddellijk aanleiding moeten zijn de wettelijke controleopdracht te beëindigen.

De VEB wijst ook nog op het volgende. In de Handreiking is gekozen voor de formulering dat de externe accountant “*zich zoveel mogelijk inzet*” en “*erop moet aandringen*” relevante informatie te kunnen delen. Die woordkeuzes zijn ten opzichte van de vorige versie van de Handreiking nieuw, en betekenen in zoverre een aanscherping. Maar deze formuleringen wijzen in onze ogen nog teveel op een inspanningsverplichting van de externe accountant, terwijl benadrukt had kunnen worden dat op hem een resultaatsverplichting rust. Zodanig dat de externe accountant zich nog meer verantwoordelijk voelt voor de informatieverschaffing aan gebruikers.

3. Ziet u binnen de wettelijke kaders meer ruimte voor de accountant om transparant te zijn naar aandeelhouders?

Ja. Zoals hiervoor reeds aangegeven, constateert de VEB in de praktijk dat accountants zich veelvuldig beroepen op - beter: verschuilen achter - hun geheimhoudingsplicht als hen gevraagd wordt naar hun handelen. Naar onze overtuiging wordt die geheimhoudingsplicht misbruikt. Dat staat een effectieve dialoog met gebruikers over de werkzaamheden en bevindingen van de externe accountant in de weg.

De mogelijkheid tot ontheffing volgt bijvoorbeeld uit de VGBA artikel 16 sub d. Dat artikel bepaalt immers dat de verplichting tot geheimhouding van toepassing is behoudens voor zover de accountant “*van de organisatie waarvoor hij een professionele dienst uitvoert of heeft geleverd,*

¹⁸ Zie Handreiking, p. 6.

in het kader van een specifiek doel schriftelijke toestemming tot het verstrekken van de gegevens of inlichtingen heeft verkregen en dit doel wordt vastgelegd". De accountant dient daarbij ingevolge artikel 17 sub a VGBA te betrekken "de belangen van betrokken partijen en derden, waaronder het algemeen belang".

Het daadwerkelijk verkrijgen van de gevraagde ontheffing is daarmee bepaald niet illusoir. De conclusie moet derhalve zijn dat externe accountants niet belemmerd worden te vertellen wat zij hebben waargenomen. Voorwaarde is wel dat de externe accountant zich proactief opstelt en zich hard maakt voor het verkrijgen van een ruime ontheffing van de geheimhoudingsplicht.

Volgens de VEB had de Handreiking met zoveel woorden moeten verduidelijken dat de externe accountant bij het beantwoorden van vragen van de AV niet aan zijn geheimhoudingsplicht is gehouden. Wat nu in de Handreiking is opgenomen, geeft nog geen duidelijkheid over precies het punt waar de schoen wringt. Namelijk: is de accountant gebonden aan zijn geheimhoudingsplicht bij zijn optreden in de AV zoals bedoeld in art 2:117 BW? De Handreiking laat door haar uitgesponnen karakter twijfel toe terwijl die er niet is. De formulering had derhalve aanmerkelijk scherper gemoeten.

4. Zijn er andere zaken die u onder de aandacht van de NBA wilt brengen met betrekking tot dit onderwerp?

Wij verwijzen graag naar onze reactie op voorgaande vragen en ons commentaar voorafgaand aan de beantwoording van de specifieke consultatievragen.

Wij staan er vanzelfsprekend voor open onze reactie nader toe te lichten en u naar behoefte verder te ondersteunen met informatie en/of reflectie.

Met vriendelijke groeten,

Vereniging van Effectenbezitters

Gerben Everts
Directeur